



Vlaanderen  
is erfgoed



# Onderzoeksrapport

Toevalsvondsten bij de dorpskernvernieuwing  
van Leisele (Alveringem) (West-Vlaanderen)

Agentschap  
Onroerend  
Erfgoed

## COLOFON

DEWILDE M., TERMOTE J., WYFFELS F. 2015: *Toevalsvondsten bij de dorpskernvernieuwing van Leisele (Alveringem) (West-Vlaanderen)*, Onderzoeksrapporten agentschap Onroerend Erfgoed 75, Brussel.

Een uitgave van agentschap Onroerend Erfgoed Wetenschappelijke instelling van de Vlaamse Overheid, Beleidsdomein Omgeving  
Published by the Flanders Heritage Agency Scientific Institution of the Flemish Government, policy area Environment

VERANTWOORDELIJKE UITGEVER  
Sonja Vanblaere

OMSLAGILLUSTRATIE  
Toevalsvondsten bij de dorpskernvernieuwing van Leisele (Alveringem)(West-Vlaanderen), augustus 2015  
© agentschap Onroerend Erfgoed

agentschap Onroerend Erfgoed  
Havenlaan 88 bus 5  
1000 Brussel  
T +32 2 553 16 50  
info@onroerenderfgoed.be  
www.onroerenderfgoed.be

Dit werk is beschikbaar onder de Open Data Licentie Vlaanderen v. 1.2.  
This work is licensed under the Free Open Data Licence Flanders v. 1.2

Dit werk is beschikbaar onder een Creative Commons Naamsvermelding 4.0 Internationaal-licentie. Bezoek <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/> om een kopie te zien van de licentie.

This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License. To view a copy of this license, visit <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>.

ISSN 1371-4678





**TOEVALSVONDSTEN BIJ DE**  
**DORPSKERNVERNIEUWING**  
**VAN LEISELE (ALVERINGEM)**  
**(WEST-VLAANDEREN)**



MARC DEWILDE, JOHAN TERMOTE, FRANKY WYFFELS

## INHOUD

1 ADMINISTRATIEVE FICHE.....	5
2 INLEIDING.....	6
3 LIGGING EN BODEMGESTELDHEID .....	7
4 HISTORISCHE EN ARCHEOLOGISCHE INFORMATIE .....	7
5 VELDWERK .....	11
6 BESLUIT .....	16
7 GERAADPLEEGDE LITERATUUR .....	17



# 1 ADMINISTRATIEVE FICHE

Leisele-Dorp
--------------

Uitvoerder (bedrijf, instelling, privé-persoon)	agentschap Onroerend Erfgoed
Bouwheer	Gemeente Alveringem,
Naam vergunninghouder machtiging	Marc Dewilde
Bewaarplaats opgravingsdocumentatie	agentschap Onroerend Erfgoed – West-Vlaanderen Stadenstraat 39 8610 Zarren
Bewaarplaats vondsten en monsters	N.v.t.
Dossiernummer	2015/375
Site-code	LEI-15
Locatie (provincie, gemeente, deelgemeente, plaats)	West-Vlaanderen, Alveringem, Leisele, Leiseledorp
Kadastrale informatie	Alveringem, 5° Afd., Sie A, 208v, 215s en openbaar domein
Coördinaten	Lambert 72: X: 27309,092; Y: 187450,096
Datum vondst	11/08/2015
Datum melding	12/08/2015
Veldwerk	11-12, 14, 24-26/08/2015; 02/09/2015
Trefwoorden	Archeologische sporen en uitgravingen, muurwerk, toevalsvondst

Rapportage	Marc Dewilde Johan Termote
Terreinwerk	Norbert Clarysse Franky Wyffels Johan Termote
Fotografie	Franky Wyffels Johan Termote
Tekenwerk en plannen	Franky Wyffels



## 2 INLEIDING

De dorpskernvernieuwing van Leisele (Alveringem) heeft in 2015 verschillende archeologische vondsten opgeleverd. Deze vondsten werden steevast gemeld door Luc Masscheleyn. De werken worden uitgevoerd in opdracht van de gemeente Alveringem, Aquafin en de Intercommunale Watermaatschappij voor Veurne-Ambacht IWVA. Tegelijkertijd volgde ook Johan Termote, die al enige tijd met dorpsgeschiedenissen in de Westhoek aan de slag is, de werkzaamheden.

De werken (allerlei grondwerken, rioleringsaanleg en aansluitingen, ...) konden onmogelijk permanent opgevolgd worden, waardoor slechts enkele momentopnamen van oude situaties konden geregistreerd worden.

De rapportage is dan ook eerder fragmentair en is eigenlijk niet meer dan een aantal waarnemingen.



Fig. 1 Graafmachines aan het werk in de hoek van Leiseledorp. De straat loopt deels rond het kerkhof.

De werken werden uitgevoerd door R.T.S. bvba, die niet al te toeschietelijk was met informatie over de timing en het verloop van de werkzaamheden. Het contact met opzichter Cedric Dumolin was beperkt. Ook van de gemeente kregen we geen noemenswaardige ondersteuning.



### 3 LIGGING EN BODEMGESTELDHEID

De gemeente ligt centraal op het Plateau van Izenberge, een vruchtbaar zandleemplateau. Het dorp is ontstaan op de overgang van vochtige zandleem (oosten) naar vochtige leem (westen).

De beken in de buurt wateren af naar de Bergenvaart (verder westelijk), die ter hoogte van Leisele de rand van de polders volgt.

Vlakbij wordt het plateau doorsneden door de noord-west zuid-oost verlopende Voutebeek, waarop haaks de Houtgracht aansluit.



Fig. 2 Topografische kaart van het dorp.

### 4 HISTORISCHE EN ARCHEOLOGISCHE INFORMATIE

De eerste vermelding van Leisele valt in 1142.

Het Sint-Martinuspatroniem en het *sele*-toponiem laten de oorsprong van het dorp evenwel veel vroeger opklimmen, minstens tot in de vroege middeleeuwen.

In het grondplan van de dorpskern valt de middeleeuwse motte-neerhofstructuur nog steeds eenvoudig af te lezen. Het Blauwhuis op de zuidwestelijke hoek ervan herinnert aan die situatie. Het bevindt zich op een van de neerhoven en heeft een -inmiddels gedempte- rechthoekige omwalling gekregen. Het Blauwhuis wordt in 1765 vermeld als "*maison de plaisance*".<sup>1</sup>

---

<sup>1</sup> <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/16097>.



Fig. 3 Zicht op het Blauwhuis. Op de voorgrond en rechts is de gedempte omgrachting te zien.

Een tweede neerhof sluit er op aan. Hier vermeldt de 17<sup>de</sup> eeuwse kroniekschrijver Pauwel Heinderycx de kasteelhoeve als *“een schoon huys met groote grachten rontom”*<sup>2</sup>. Benaderend kan de diameter van dit wooneiland nu aan de voet op 50 m geschat worden. Van de omgrachting is een -gemeenschappelijk- stukje bewaard gebleven.

Beide neerhoven zijn misschien wel de opvolgers van het oorspronkelijke neerhof, waarop de kerk staat.

Ten oosten ervan ligt de genivelleerde motteheuvel van de Burg van Leisele. Dezelfde Pauwel Heinderycx schrijft over *“een hooge mote omryngelt met een wijden gracht”*.<sup>3</sup> Het terrein werd in 1974 in akker gebracht. Daarbij kwamen grote bakstenen (27 x 13,5 x 7 cm) aan het licht, samen met daktegels.<sup>4</sup>

---

<sup>2</sup> Heinderycx 1964, 38.

<sup>3</sup> Idem

<sup>4</sup> Cossey 1977, 17.







Fig. 4 Zicht vanuit het oosten op het neerhof van de Burg van Leisele. Op de achtergrond is nog een restant van de omgrachting aanwezig. Erachter ligt het Blauwhuis.



Fig. 5 Foto vanop de 1<sup>ste</sup> verdieping van Leiseledorp 4 (@ F. Wyffels). Na zware regenval tekent de omgrachting van het neerhof zich voor een tijdje duidelijk af. Rechts: het, nog bestaande gedeelte.



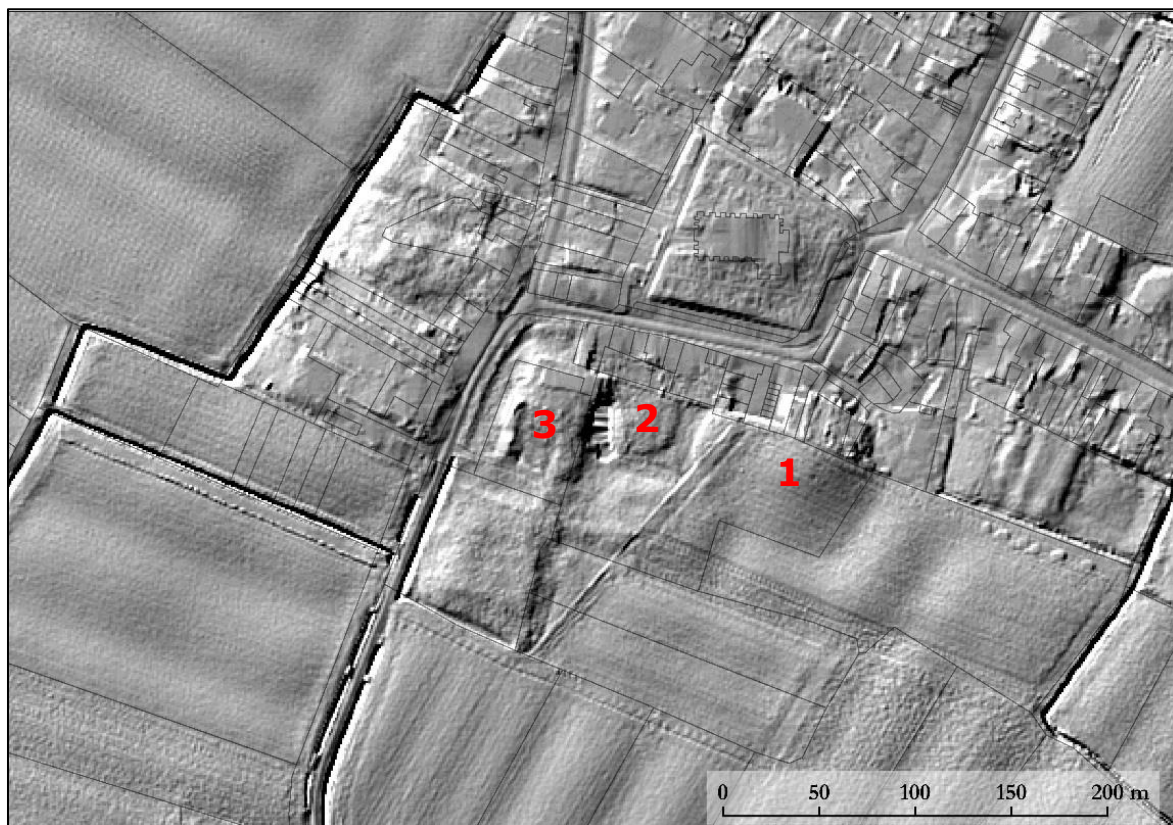


Fig.6 De fossiele grachten zijn op het DHM nog goed te onderscheiden. 1. Genivelleerde motte of de Burg van Leisele 2. Neerhof met kasteelhoeve 3. Neerhof met het Blauwhuis.

Op het Popp-kadaster (fig. 7) is rond het kerkhof ook nog een gedeeltelijke, smallere omgrachting te zien. Ook de, noordelijk aanpalende pastorie was voorzien van een gracht.

De dorpskom is beschermd als dorpsgezicht en telt verschillende als bouwkundig erfgoed vastgestelde woningen<sup>5</sup>.

---

<sup>5</sup> <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/11439>





Fig.7 De dorpskern op de Poppkaart (1845).

## 5 VELDWERK

Het veldwerk beperkte zich tot verschillende losse waarnemingen, die verdere opvolging hoe dan ook rechtvaardigden. Op 11-12, 14, 24-25 en 26 augustus en 2 september 2015 werd langs gegaan en kon telkens wel iets geregistreerd worden.

Bij de rioleringswerken, die rond het kerkhof Leisele werden uitgevoerd, kwamen sporen van de oude rioleringen te voorschijn. Deze waren bezijden de gedichte kerkgracht aangelegd. Een eerste opgetrokken uit mechanische bakstenen, afgedekt met betonplaten. De tweede bestond uit een betonbuis. Bij de constructie van deze laatste werden, ter beveiliging van de werkput, op regelmatige afstand houten palen ingeheid, die dan nog eens met een bovenbalk werden vastgezet. Deze staken nog ter plaatse.



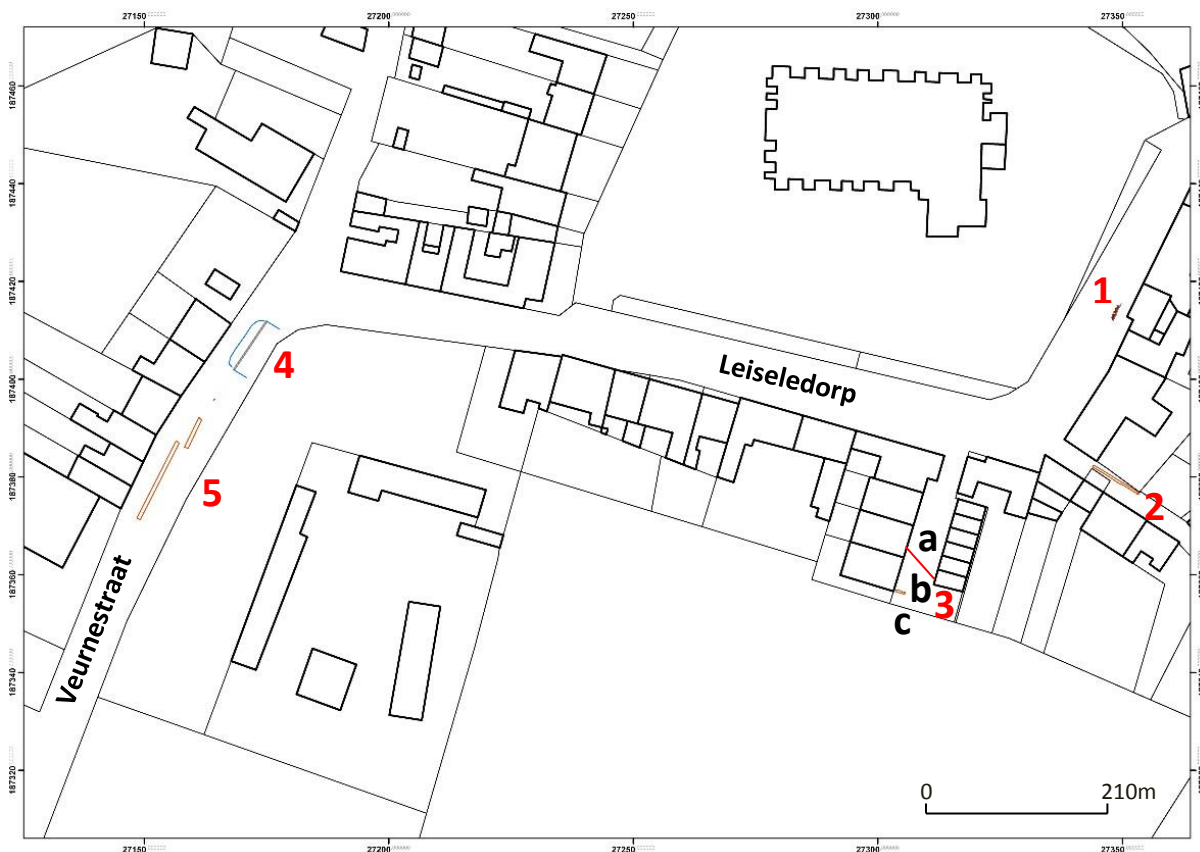


Fig. 8 Grondplan van de aangetroffen resten. 1 Leiseledorp-oost, 2 Hoek Leiseledorp oost en - zuid, 3 Leiseledorp-zuid a: poortgebouw (13<sup>de</sup> eeuw?), b: muur (19<sup>de</sup> eeuw), c: mottegracht, 4/5 Veurnestraat.

Op het einde van het doodlopend straatje (fig. 8: 3) bezijden de oude dorpschool (Leiseledorp-zuid) kwamen belangrijke muurresten aan het licht. Het geheel bestond uit een doorlopende muur, waarop een dwarsmuur en de aanzet van een tweede parallelle muur ten zuiden te zien was. Het geheel lag niet haaks over het straatje naar liep licht schuin. De sporen waren in situ bewaard vanaf 80 cm onder het maaiveld. De zuidzijde van de muur was mooi vlak dit in tegenstelling tot de noordzijde die duidelijk iets onregelmatiger was. Hier was ook de aanzet van een funderings sleuf te zien. Tegen de zuidzijde lag een pakket met behoorlijk wat baksteenpuin, dat meer de indruk van een vulling gaf.

De noordelijke fundering kon worden ingetekend. Deze constructie van twee stenen breed was opgetrokken uit een gele baksteen van 28,5 x 14 x 6,5 cm gebed in blauwe klei (fig.8, 3, a). In de uitbraaksleuf staken eveneens ijzerzandsteenbrokken. Een datering blijft moeilijk: het materiaal dateert uit de 13de eeuw, maar het is niet uitgesloten dat het herbruikmateriaal betreft.

Deze resten kunnen als elementen van een poortgebouw geïnterpreteerd worden. Bij het nivelleren van de motte in 1974 werd de grond over de gracht met het neerhof weggeduwd, waardoor de aflijning van de motte- en de neerhofgracht op deze plaats nauwelijks nog herkenbaar is. De ligging van de aangetroffen muren ten opzichte van de kasteelgracht is dus niet duidelijk.



Tot het midden van de 19de eeuw was de zone tussen het kasteel en het kerkhof nauwelijks bebouwd met uitzondering van (een rij van) een drietal kleine huisjes (primitief kadaster: nrs. 214-216). Hun oriëntatie komt perfect overeen met de loop van de aangetroffen muurresten. Bij projectie van dit primitief kadaster op het huidige kadasterplan blijkt dat deze constructies meer ten noordwesten waren ingeplant en dus niets met de aangetroffen funderingen te maken hadden. Vermoedelijk was de oriëntatie van de gebouwtjes ooit bepaald door de loop van de gracht van de neerhofgracht.

Ook de inplanting wijst in de richting van een poort. De plaats vormt de aanzet van de kortste afstand van het neerhof naar de begin van de Beverenstraat, de eigenlijke dorpsstraat van Leisele, en tevens naar de oostelijke toegang tot het kerkhof en de kerk.”<sup>6</sup>



Fig. 9 Onderdeel van het vermoedelijke poortgebouw (@ J. Termote)

Op het uiteinde van het bewuste straatje is nog een muurfragment opgemerkt, dat ditmaal perfect in het verlengde van de bestaande bebouwing lag. De muur is opgebouwd met gele baksteen (21 x 10 x 5,5 cm) en precies 2 stenen breed. Het betreft dan ook een restant van een verdwenen huisje in de rij tussen het kerkhof en kasteel (fig. 8, 3, b).



Fig. 10 De muur ligt in het verlengde van de andere achtergevel.

<sup>6</sup> Uit de waarnemingen van J. Termote.



In het verlengde van het straatje is bij het graven van een rioleringsleuf de noordelijke rand van een gracht aangesneden. Deze gracht stond haaks op het straatje en staat waarschijnlijk met de omgrachting van de Burg van Leisele in verband (fig. 8, 3, c). Op het DHM is er in dat verband alleszins ook wat te zien. Benaderend kan de diameter van de motte aan de voet op 75 m gebracht worden. De door J. Termote waargenomen muurresten kunnen in deze context zeker met een poortgebouw in verband gebracht worden.



Fig. 11 Grachtvulling min of meer, haaks op het zijstraatje van Leiseledorp-zuid. In de achtergrond is de genivelleerde motte en gedempte gracht merkbaar.

In het doodlopend straatje dat vertrekt vanuit de zuidoost-hoek van Leiseledorp is aan de oostkant de oude rooilijn vrij gelegd (fig. 8, 2). Het betreft een -0,45 à 0,5 m brede- muur die over meer dan 12m kon gevolgd worden en grotendeels met gele baksteen (22 x 10 à 11 x 5 cm) is gemetseld (fig. 8, 2). Afgaande op o.m. de Popkaart kan deze muur in de 2<sup>de</sup> helft van de 18<sup>de</sup> eeuw gedateerd worden<sup>7</sup>. Vermoedelijk werd de rooilijn op het einde van de 19<sup>de</sup> eeuw aangepast met de bouw van een nieuwe woning van één bouwlaag. In Leiseledorp 24 is de oude zuidgevel van deze lagere woning trouwens nog opgenomen. Iets verderop zijn enkele arbeidershuisjes als bouwkundig erfgoed vastgesteld en gedateerd in het 1<sup>ste</sup> kwart van de 19<sup>de</sup> eeuw.<sup>8</sup>

---

<sup>7</sup> De baksteenformaten van het oudste gedeelte van het Blauwhuis (ca. 1765) komen op 22,5 à 21,5 x 10,5 à 10 x 5,5 à 5 cm).  
<sup>8</sup> <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/16075>.



Fig. 12 Zicht op de oude rooilijn in het verbindingsstraatje op de zuidoosthoek van Leiseledorp vanuit het oosten en het westen.

Ook in de Veurnestraat is tegenover het Blauwhuis een oude rooilijn herkend. Ditmaal was zowel rode als gele baksteen aangewend (22 x 10 x 6 à 7 cm) (fig. 8, 5). De breedte bedraagt 0,75 m.



Fig. 13 Oude rooilijn in de Veurnestraat, tegenover het Blauwhuis.

In de Veurnestraat is t.h.v. de hoek met Leiseledorp-zuid (fig. 8, 4) een 12m brede uitstulping op de gracht rond het Blauwhuis opgemerkt. Plaatselijk geeft een rij natuurstenen boordstenen de rand van de oude bestrating aan.

Ten slotte is aan de oostkant van Leiseledorp op ongeveer 1 m diepte een gedeelte van een houten wegdek geconstateerd. De weg lag kennelijk langs de gracht, die het kerkhof



afboorde (fig. 8, 1). Deze kerkgracht werd fasegewijs gedempt. Het grachtgedeelte ten westen werd midden 18<sup>de</sup> eeuw gedicht. Kort vóór 1914 volgde de rest van de gracht. Dit blijkt uit de notulen van de gemeenteraad van 23 maart 1904, waarin vermeld wordt *“dat de gracht liggende aan de oostkant van ’t kerkhof om zo te zeggen midden ter dorpsplaats, een voortdurend gevaar is voor de voetgangers en voor gespannen, overwegend dat het nog noodzakelijk is in ’t belang der openbare gezondheid ...”*. De houten verharding van het wegdek is in het licht van deze oude topografie te verklaren.



Fig. 14 Restant van het houten wegdek in Leiseledorp-oost.

## 6 BESLUIT

De dorpskernvernieuwing van Leisele (Alveringem) heeft duidelijk een aantal nieuwe inzichten opgeleverd over de dorpsgeschiedenis. Vooral de eerste waarnemingen van Johan Termote brachten nieuwe, interessante informatie aan het licht, die het laatmiddeleeuwse voorkomen van het dorp belichten.

Uit de bijeen gesprokkelde informatie blijkt ook er in de 2<sup>de</sup> helft van de 18<sup>de</sup> eeuw nogal wat bouwactiviteit te zijn geweest in Leisele.

Ook de vondst van het houten wegdek geeft aan dat archeologische opvolging van dergelijke werken zinvol kan zijn.

Misschien moet de afweging van gependeerde tijd t.a.v. het bekomen resultaat opnieuw van dichterbij bekeken worden. Mits een goede organisatie en afstemming op de geplande werken zou al veel kunnen.





## 7 GERAADPLEEGDE LITERATUUR

COSSEY A. 1977: Geschiedenis van Leisele, *Heembibliotheek Bachten de Kupe* XII, Zingem.

DEROOSE P., TERMOTE J. & VANDENDRIES M. 2012: *Herwaarderingsplan dorpskern Leisele, gemeente Alveringem.*

HEINDERYCX P. 1964: *Annalen van Veurne Beschrijving der prochiën en leenhoven of Beschryvinghe van de prochiën binnen de Casselrye van Veurne*, Bachten de Kupe Dokumenten Nr. 3/V.-1

TERMOTE J. 2011: *Cultuurhistorische atlas van de Westhoekdorpen Een historisch-topografisch onderzoek van de dorpen in de Franse en Vlaamse Westhoek*, In opdracht van de Provincie West-Vlaanderen.

